

ЖАМИЯТ РИВОЖИДА ТИЛНИНГ ЎРНИ

Жумаева Зубайда Шавкатовна

ф.ф.ф.д.(PhD) ЖДПИ

jumayevazubayda7@gmail.com

Одамзод бир неча миллион йиллик ривожланиш тарихини босиб ўтган бўлса, ҳеч шубҳасиз айтиш мумкинки, айнан онгли таълим-тарбия пайдо бўлгачгина, инсон сифатида шакллана бошлаган. Инсоният тўплаган тажрибаларини, анъана ва урф-одатларини ўзидан кейинги авлодларга мерос қолдириб, ўз давомчиларига муайян давр талаблари даражасида таълим-тарбия бериб келган.

Инсоният қачондан бошлаб онгли ҳаракат қила бошлаган деган саволга аниқ жавоб бериш қийин. Бизнингча, бу инсон нутқ товушларини ажрата бошлаган пайтга бориб тақалса керак. Маълум бир давр мобайнида одамлар онгининг шаклланишига ғор деворлари ва қоятошлар хизмат қилиб келган. Улар қоятошларга расм чизиб болаларига ҳайвонларни қандай овлаш, уларни тутиш йўллариини ўргатгани ҳам маълум. Буни юртимиздан топилган бир неча минг йиллик қоятош суратлари ҳам исботлайди. Энди қиёсан тасаввур қилинг, инсоният бугун таълим-тарбия, соҳасида қандай ютуқларга эришган?

Демак, тарихнинг ҳар бир даврида фуқароларнинг онгини шакллантириш ва бу йўл орқали жамият ривожини белгилаш муҳим ҳисобланган. Ҳар бир даврда маълум бир манбаалар (қоятош суратлари, турли хил кўринишдаги битиклар, китоблар, ОАВ ва ҳаказо) инсоният онгининг шаклланишига, тафаккур тарзининг кенгайишига ўзига хос хизмат қилиб келган.

Ҳозирги давр таҳлилчиларнинг фикрига кўра жамият ривожининг шаклланишига таъсир кўрсатувчи онгининг шаклланишига учта манбаа хизмат қилар экан:

Биринчи манба — инсоннинг оилавий муҳитидир. Сиёсий ғоялар ва ҳиссиётлар унга оиладаги тарбия орқали берилади. Бунга тўғри келувчи

ижтимоий — рухий қарашлар — сиёсий онгнинг пойдеворини барпо этади. Унинг негизида эса фуқаро шахси шаклланади.

Иккинчи манба — бу кенг маънодаги ахборотдир. У инсонга ҳам муомала, мулоқот орқали, ҳам оммавий ахборот воситалари (телевидение, радио, матбуот) орқали "кириб" боради.

Учинчи манба — бу индивиднинг шахсий тажрибасидир. Бу шахсий тажриба олинган билимни ағдар — тўнтар қилади ёки тасдиқлайди. Бироқ улар қандай ҳолатда ҳам сиёсий онгнинг шаклланиши ва ривожланиши жараёнига муҳим таъсир кўрсатади¹.

Биз ҳар учала манбаани ҳам инкор қила олмаймиз, бироқ шуларни ичида иккинчи манба оммавий ахборот воситалари туркумига кирувчи китобнинг ўрни ҳақида тўхталиб ўтсак.

Индивид шахс сифатида шаклланар экан ҳаёти давомида кўплаб маълумотларни ўқиш ўрганиш айнан китоблар орқали диний ва дунёвий онгини юксалтириб боради. Инсон қанчалик билимли бўлса, унинг сиёсий баҳс-мунозараларида иштирок этиш эҳтимоли шунчалик юқори бўлади. У ўзини кичик бир мурувват эмас, балки ҳукуматга таъсир кўрсатишга қодир инсон, деб ҳисоблайди. Шахс қанчалик маълумотли бўлса, у муайян жамоат ташкилотларининг фаол аъзоси бўлиши, ўзини ўраб турган ижтимоий-сиёсий муҳитга ишонч билдириши эҳтимоли шунчалик юқори бўлади. Фуқароларнинг ўз фикрига эга бўлиши ўз навбатида давлат ва жамият ривожининг эртанги кунини белгилаб берувчи асосий омил ҳисобланади.

Бугунги кунда кўпчилигимизга хуш ёқадиган компьютерни яхши билиши, интернет тизимидан хоҳлаган ахборотни бир зумда олиши бу бизнинг ютуғумиз албатта. Лекин, интернет саҳифалари нафақат инсоният ақлининг маҳсули, балки илоҳий неъмат бўлган китобнинг ўрнини боса олишига кўпчилик кузатвчилар шубҳа билан қарашмоқда. Энг ачинарлиси, ёшлар орасида китобдан бегоналашув ҳолати яққол кўзга ташланиб қолди. Бу

¹ Г.Юсупова, Х.Жабборов, Х.Қосимова. "Сиёсат назарияси" Дарслик. Тошкент: – 2003

муаммо шиддатли даврда арзимасдек туюлиши мумкин бироқ, буни олдини олмаса эртанги кунда қарамликни келтириб чиқарувчи асосий муаммога айланиши мумкин.

Юртимизда ёшларнинг китобхонлик маданиятини ошириш учун амалга оширилаётган ислохотлар ҳам бежизга эмас, бинобарин, келажак авлоднинг камолоти илм олиш, билимли бўлиш билан белгиланади. Бу борада, Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев 2017 йилнинг 12 январь куни “Китоб мутолааси ва китобхонлик маданиятини оширишга қаратилган” фармойиш эълон қилди. Бу эса ўз навбатида, юртимизда китобхонлик савияси ошишига, янгидан-янги сермазмун китоблар чоп этилишига омил бўлувчи муҳим қадамдир. Ана шундай имкониятлардан оқилона фойдаланиб, янгидан-янги нашрдан чиқаётган сермазмун асарларни ўқиб бориш ёшларнинг онги ўсиши, тафаккури теранлашиб, ўзининг мустақил фикрига эга бўлишига имкон беради.

Бугунги ахборот асрининг илғор технологияларисиз кунларимизни тасаввур қилолмамасак-да, тенгдошларимиз орасида китобга ошно бўлган ёшларнинг борлиги қувонарли ҳолдир. Кўча кўйда, транспортларда кўлларида китоб тутган инсонларни кўриб қувонамиз. Афсуски, баъзан ёшлар орасида қимматли вақтини беҳуда ишларга, хусусан, ҳаддан ташқари кўп компьютер ва қўл телефони ўйинларини ўйнаш, мазмунсиз фильмларни кўришга сарфлашлари тўғри эмас. Бунинг ўрнига, ўқишдан ташқари ўтадиган вақтини самарали ишлар учун режалаштириши мақсадга мувофиқдир. Айниқса, куннинг маълум қисмларини фойдали китоб мутолааси учун ажратиш муҳим аҳамиятга эга. Чунки, “ёшликда олинган илм тошга ўйилган нақш” янглиғ ўқиган китоби йиллар ўтса-да ҳаётда албатта асқотади.